

1

PANORAMA INTERNACIONAL

RESUM

El panorama internacional de l'any 2009 es veu condicionat especialment pels efectes de la crisi econòmica internacional, que per la seva gravetat ja es coneix amb el nom de la *Gran Recessió*, i que ha provocat l'esfondrament de la demanda mundial a remolc de la crisi de la construcció i les hipoteques d'alt risc als Estats Units, la qual cosa ha tingut efectes extraordinàriament negatius en el sistema financer internacional. La situació de crisi s'il·lustra per una contracció de la taxa del PIB mundial del -2,3% (la primera des del *crack del 29*), fet que ha generat la caiguda de les exportacions de mercaderies mundials més important des de 1965 en un -12,2%. A l'informe de primavera de l'FMI es projecta un creixement mundial per al 2010 i 2011 del 4,25%, amb un creixement menor de les economies avançades del 2,25%, i un major creixement de les economies emergents i en desenvolupament del 6,25%. A curt termini, una de les principals preocupacions dels principals organismes internacionals (FMI, OCDE, CE) se centra en els riscos derivats de l'augment del deute públic en les economies avançades, especialment en els països perifèrics de la zona euro. Per l'OIT, l'impacte de la crisi econòmica en els països del G20 ha suposat la pèrdua de més d'11 milions d'ocupacions, prop de 17 milions en l'àrea de l'OCDE, dels quals, 7,9 milions s'han perdut als Estats Units i 2,4 milions a Espanya, amb un augment generalitzat de les taxes d'atur. Aquesta perspectiva de l'atur posa en relleu la gravetat de la crisi econòmica internacional. Com a conclusió, l'informe de l'OIT assenyala que l'anul·lació de les mesures d'estímul llançades el 2009 no hauria de produir-se de manera prematura, si bé reconeix la necessitat d'arribar a una consolidació d'àmbit fiscal, ja que en molts de països el creixement continua essent fràgil i la demanda del sector privat feble, i les mesures que donen suport a l'ocupació i la protecció social haurien de mantenir-se fins que el creixement de l'ocupació arribi a un impuls més gran.

Els efectes negatius de la crisi econòmica sobre el comerç mundial han estat globals i afecten tant els països desenvolupats com els països en vies de desenvolupament i les grans economies asiàtiques, les quals, tot i que en menor mesura, també han sofert aquesta recessió: en el cas de la Xina, amb una caiguda del -10,5%, i l'Índia, amb un descens del -6,2%.

Els Estats Units s'han convertit en el país del món que rep més finançament de l'exterior, ja que acapara el 41,7% del total dels fluxos d'importació de capitals mundials. El primer país del món que aporta fluxos de finançament per a la resta del món és la Xina, amb un 23,4% del total mundial, bona part dels quals es canalitzen cap als Estats Units.

1.1.

L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA INTERNACIONAL I DE LES GRANS REGIONS ECONÒMIQUES

La taxa de creixement real del PIB mundial es va contreure un -2,3% el 2009, la qual cosa va arrossegar una caiguda del comerç mundial en termes constants en un -12,2%. Cal destacar que aquesta caiguda del PIB mundial és la primera vegada que es dona des del *crack del 29* i que el volum del comerç mundial només ha caigut en tres anys des de 1965. Aquests són: 1975 (primera crisi del petroli) amb una caiguda del -7%; 1982 (efecte de la segona crisi del petroli amb un -2%), i 2001 (després de la crisi de les *punt.com* i els atemptats contra les Torres Bessones a Nova York) amb un -0,2%. (Vegeu el quadre AI-1 i el gràfic AI-1.)

L'opinió general¹ apunta que l'origen d'aquesta crisi internacional, que per la seva dimensió s'ha estimat com la més greu des del *crack del 29* i que ja és coneix com la *Gran Recessió*, s'ha de cercar en la sobtada ensulsiada de la demanda mundial provocada per la crisi de la construcció i de les hipoteques d'alt risc (*subprime*) als Estats Units, amb efectes devastadors per

1. Vegeu: Richard Baldwin (ed. 2009), *The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects*, Centre for Economic Policy Research (Londres).

al sistema financer internacional, que ha provocat, en primer lloc, una sequera del crèdit internacional (*credit crunch*) i, en segon lloc, aquestes restriccions creditícies s'han traslladat posteriorment a l'economia real.^{2 i 3} En tot cas, sobta la gran diferència que hi ha de més de deu punts percentuals entre la menor caiguda del PIB mundial i la molt més pronunciada del comerç mundial.

Segons les dades de l'informe de primavera de l'Organització Mundial del Comerç (OMC, 2010), aquesta major caiguda del comerç mundial respecte del PIB s'explica per diverses raons. La primera, relacionada amb l'activitat econòmica, és que el volum del comerç mundial té respecte del PIB una major composició de béns d'inversió, especialment pel que fa als productes d'acer o als seus transformats, molt dependents del sector de la construcció i dels béns de consum durables, com és el cas de l'automòbil, totes dues activitats molt afectades per la crisi econòmica internacional. Un segon factor explicatiu de les dades estaria relacionat amb la metodologia de recollida de la informació i pot ser degut a l'efecte de *dobla comptabilitat*, ja que les mercaderies poden creuar diverses vegades les fronteres nacionals de diferents països segons la logística que segueixen els grans fluxos de transport internacional. Finalment, la crisi internacional, per primera vegada des del 1945, ha afectat de forma simultània el conjunt d'exportacions i importacions del grup d'economies internacionals, per la qual cosa és possible que s'hagi donat un

efecte multiplicador negatiu més accentuat en el cas del comerç mundial.

Així, l'any 2009 ha vist com el volum de les exportacions de mercaderies ha caigut en tots els països i regions.

Per grans regions econòmiques, cal destacar que la Unió Europea (UE-27) representa l'àrea comercial més important del món, amb un pes del 37,6% respecte del total de les exportacions mundials. La crisi econòmica internacional es va deixar notar amb una caiguda de les seves exportacions en termes constants d'un -14,8%, és a dir, 2,6 punts més de caiguda respecte del que ho va fer el comerç mundial. La resta d'economies més avançades també presenten caigudes superiors a la mitjana mundial, com és el cas dels Estats Units (-13,9%), i especialment, del Japó (-24,9%).

En el cas de la Xina, la caiguda de les seves exportacions va ser del -10,5% (11 punts per sota del 2008, però 1,7 punts per sobre de la mitjana mundial); en canvi, el seu PIB s'ha mantingut en un 8,5%, gràcies al fet que el seu sistema financer s'ha mantingut al marge de la crisi financera internacional⁴ i a l'impressionant xoc d'inversions públiques desplegades pel Govern xinès, a fi de mantenir els nivells d'activitat econòmica i d'ocupació. També dins el continent asiàtic, cal destacar el millor comportament relatiu de l'altra gran economia continental, l'Índia, amb una caiguda del -6,2% (6 punts per sobre de la mitjana mundial).

Per països, els únics que representen una quota exportadora mundial superior al

2 i 3. Vegeu: *Memòria del CES 2008 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*, pàg. 13-17.

4. I ara es manté al marge dels especuladors internacionals a l'hora de finançar el seu deute públic.

4,5% són la Xina (9,6%), que per primera vegada es col·loca com a líder mundial, Alemanya (9%), els Estats Units d'Amèrica (8,5%) i el Japó (4,7%). (Vegeu els quadres AI-2 i AI-3.)

Espanya manté la seva quota exportadora mundial en un 1,7% i guanya una posició en el rànquing de les principals potències exportadores mundials en passar del lloc 17 al 16 en un exercici espacialment difícil, ja que les seves exportacions en termes monetaris varen caure un 23%, és a dir, al mateix ritme que la resta del comerç mundial.

Val a dir que a diferència del que s'addueix sobre la manca de flexibilitat de l'economia espanyola, les dades de l'exercici 2009 demostren que és una de les economies de la UE en què més ràpidament i amb més

contundència s'han ajustat els costos unitaris salarials, amb taxes de creixement reals ajustades pel tipus de canvi que han passat d'un 3,1% el 2008 a un -2% el 2009 i previsions del -2,2% el 2010,⁵ la qual cosa ha comportat una millora dels nivells de competitivitat relativa en preus i una millora de la capacitat exportadora del país, ja que en els primers dos mesos del 2010 les exportacions espanyoles han crescut en termes corrents un 13%⁶ enfront d'un 9,4% d'Alemanya, i un 6,5% de França i Itàlia.⁷ La gran diferència que hi ha entre Espanya i aquestes grans potències exportadores europees és que Espanya té encara un dèficit potencial significatiu d'empreses transnacionals, ja que disposa de 40.000 empreses que exporten regularment, mentre que s'estima que el seu potencial exportador podria situar-se en el doble.⁸

5. Nivells d'ajust no superats ni per Alemanya, França i Itàlia, i que en bona part es basen en què Espanya presenta els majors nivells de recuperació de la productivitat del treball el 2009 i el 2010 amb taxes del 3,3% i el 2,1%. En termes de productivitat horària, el millor comportament d'Espanya només és superat per Noruega i Irlanda. Segons Eurostat, per a l'any 2009, la productivitat laboral per persona d'Espanya supera en sis punts a la d'Alemanya i en 10,7 punts la mitjana de la UE-27. (Vegeu el gràfic A I-2.)

6. Un 15% en el primer trimestre, la qual cosa, representa el creixement més alt dels darrers deu anys, amb una millora de la taxa de cobertura de 5 punts, i amb una caiguda del 45,3% en el dèficit no energètic. Així, segons el Banc d'Espanya, en el primer trimestre de l'any el dèficit per compte corrent s'ha reduït un 20,9% i la necessitat de finançament de l'economia espanyola ha disminuït un 25,2%.

7. Espanya també presenta una millor previsió per a l'any 2010 de l'índex de capacitat exportadora (índex de creixement de les exportacions de béns i serveis respecte de l'índex de creixement del comerç mundial) amb una taxa del -0,5%, mentre que per a França és del -0,7% i per a Itàlia és del -1,7%. Alemanya és l'únic país de la zona euro que presenta una taxa positiva del 0,6%. Aquesta millora relativa dels nivells de competitivitat ha anat acompanyada per un dels ajustos més importants en termes de la reducció del dèficit per compte corrent i, per tant, de les necessitats de finançament exterior de l'economia espanyola, ja que d'un dèficit per operacions corrents d'un -9,5% el 2008, s'ha passat a un -5,1% el 2009 i es preveu que arribi a un -2,8% el 2010. Això, també ha suposat una millora dels beneficis empresarials, segons l'informe de juny de 2010 de la Central de Balanços del Banc d'Espanya. Evidentment, aquesta capacitat d'ajustar els costos unitaris salarials i recuperar nivells de competitivitat internacional no és independent del grau de flexibilitat que té el seu mercat de treball, no tan sols pel que fa a l'ocupació temporal, sinó que, tal com argumenten l'FMI i l'OCDE, Espanya és el país de l'OCDE on l'índex de protecció de l'ocupació fixa més s'ha reduït des del 1990, passant d'un índex 3,88 el 1990 a un 2,46 el 2008. (Vegeu: FMI, *World Economic Outlook*, abril, 2010, pàg. 76). O com assenyala el darrer *Informe sobre el empleo en Europa 2009*, que refuta la idea que el mercat de treball espanyol és rígida, ja que Espanya és la primera en taxes de contractació, la tercera en taxes d'acomiadament i la segona en taxes de rotació de l'ocupació.

8. Vegeu: José A. Herce, Ana María Domínguez i María Romero, *Internacionalización, empleo y modernización de la economía española*, ICEX, 2010. Els autors afirmen que si l'economia espanyola tingués el doble d'empreses multinacionals de titularitat espanyola, l'economia seria molt més avançada tecnològicament i el panorama laboral molt més satisfactori, entre altres raons perquè les empreses exportadores aporten més de 6 milions d'ocupacions directes i indirectes, que són, en relació amb les ocupacions de la resta d'empreses, més estables, de més qualitat i amb més altes remuneracions, que es poden situar un 56% per sobre de les empreses que no exporten, ja que els seus nivells de productivitat se situen un 77% per sobre.

El 2009 les regions exportadores de petroli varen notar menys la crisi en termes reals amb caigudes inferiors a la mitjana mundial, mentre que en termes monetaris les caigudes varen ser superiors, ja que les valoracions en dòlars de les exportacions de l'Orient Mitjà, l'Àfrica i la Comunitat d'Estats Independents varen disminuir per sobre del 30%, mentre que la mitjana mundial ho va fer en un 23%. Així, el preu de petroli Brent s'ha estabilitzat a la baixa al llarg del 2009 al voltant d'una mitjana anual de 62 dòlars per barril (98,5 dòlars l'any 2008), amb un descens del 37%. Les previsions per a 2010 és que el preu del Brent pugi fins als 84,5 dòlars per barril amb un increment del 36,3%.⁹ (Vegeu el gràfic AI-3.)

Els primers mesos de 2009, el dòlar va continuar amb la tendència d'apreciació en els mercats de divises registrada l'any anterior, va reflectir una certa fortalesa enfront de l'euro i va reforçar el seu paper com a moneda refugi en un context d'inestabilitat. A partir del març, no obstant això, l'euro va començar a apreciar-se davant la debilitat del dòlar. Entre el març i el novembre, quan es va assolir un canvi màxim d'1,49 dòlars per euro, va suposar una apreciació del 16,7%. Al desembre, el dòlar va recuperar posicions enfront de l'euro, davant les millores de l'economia nord-americana. Així, per al conjunt de l'any, l'euro es va apreciar enfront del dòlar un 8,7% respecte del desembre de l'any anterior. Quant a la lliura esterlina, l'evolució de l'euro es va mantenir bastant estable al llarg de l'any, si bé la variació interanual el desembre va registrar una lleugera

depreciació del 0,5%. El tipus de canvi en aquell moment es va situar en 0,89 lliures per euro, igual que la mitjana anual. (Vegeu el gràfic AI-4a i AI-4b.)

Pel que fa a les importacions, el primer país importador mundial és els Estats Units, que representen el 12,7% del total (0,5 punts per sota respecte del 2008). La Xina ha superat també Alemanya com a segona potència importadora mundial, amb una quota del 8%, seguit d'Alemanya, amb una quota del 7,4%. La resta de països no arriben al 5%. Espanya és la tretzena economia importadora mundial (perd un lloc): representa un 2,3% de la quota mundial d'importacions, que cauen un 31% (8 punts per sota de la caiguda de la mitjana mundial).

Els saldos comercials estan desequilibrats pel gran dèficit per compte corrent dels Estats Units, estimat en uns 418.000 milions de dòlars, que equival al 2,9% del seu PIB. (Vegeu el quadre AI-4.)

Aquest dèficit s'ha de finançar amb entrades de capital procedents de la resta del món, principalment de la Xina. Per aquesta raó, els Estats Units s'han convertit en el país del món que rep més finançament de l'exterior, ja que acapara el 41,7% del total dels fluxos d'importació de capitals mundials. El segon país en importància en la captació de fluxos de finançament mundial és Espanya, que n'absorbeix el 7,3%; la segueixen Itàlia, amb un 7%, i França, amb un 3,9%. La contrapartida d'aquests fluxos importadors són els fluxos exportadors de capital. El primer país del món a l'hora d'aportar fluxos de finança-

9. De moment, no sembla que afecti encara als preus del petroli una possible imminència del *peak oil* o inici de l'esgotament del cru, ja que segons un Informe de la *Smith School* de la Universitat d'Oxford cal rebaixar en un 30% les reserves mundials de petroli i preveu l'inici del *peak oil* a l'entorn del 2015.

ment per a la resta del món és la Xina, amb un 23,4% del total mundial, bona part dels quals es canalitzen cap als Estats Units. La segueixen per ordre d'importància Alemanya, amb un 13,3%; el Japó, amb un 11,7%; Noruega amb un 4,8%, i Rússia amb un 4,7%. (Vegeu el gràfic AI-5.)

Des del punt de vista de l'oferta, la contribució al creixement del PIB mundial s'ha vist sotmès a un canvi estructural profund des de començament d'aquest segle XXI, ja que cada vegada més el creixement mundial depèn de l'activitat de les economies asiàtiques emergents, especialment la Xina i l'Índia, i menys del creixement dels Estats Units, la UE i el Japó.¹⁰ Ara bé, des del punt de vista de la contribució a la demanda neta mundial, són els Estats Units els que continuen representant el gran mercat mundial de consum i es converteixen en la veritable locomotora de la demanda neta mundial,¹¹ la qual genera feina, ocupació i reactivació econòmica a la resta de l'economia del món. És fàcil d'entendre, aleshores, que la represa econòmica dels Estats Units a partir del segon semestre del 2009 i la confirmació del seu creixement per al 2010, amb la

major taxa de creixement prevista (3,1%) per al conjunt d'economies avançades, molt per sobre de la UE (1%) i del Japó (1,9%), estigui estimulant de forma decidida la recuperació de la demanda neta mundial. També s'entén la preocupació mundial que està generant un possible alentiment del creixement dels Estats Units al llarg del segon semestre de 2010.

L'FMI advoca per justificar aquesta major capacitat reactiva de l'economia dels Estats Units respecte de la resta d'economies més desenvolupades al fet que l'estímul fiscal públic del seu Govern ha estat més generós,¹² que el seu sector empresarial no finançar depèn menys del crèdit bancari i més dels mercats d'accions i bons, que ha ajustat ràpidament els seus costos unitaris salarials (-4%),¹³ i al fet que la Reserva Federal va intervenir de forma massiva i va injectar tota la liquiditat que l'economia pública i privada va necessitar, a més de retallar els tipus d'interès a una taxa mínima històrica del 0 al 0,25%, inferior a la taxa de l'1% fixada pel BCE. (Vegeu el quadre AI-5 i el gràfic AI-6.)

Les previsions de primavera de l'FMI projec-

10. Les previsions de creixement per a la Xina i l'Índia per al 2010 són del 10% i 8,8% respectivament. Aquest creixement no es veu estimulat només per la recuperació de les seves exportacions gràcies a la recuperació de la demanda neta mundial tirada des dels Estats Units, sinó també perquè estan desenvolupant de forma accelerada una gran base de demanda interna.

11. I això serà així mentre les economies amb grans superàvits per compte corrent no estimulin molt més la demanda dels seus mercats interns, especialment Alemanya i el Japó. En el cas d'Alemanya, s'ha adduït que el seu comportament respecte de la UE es correspon amb el títol de l'informe *Beggar thyself and thy neighbour*, expressió tretada d'una anàlisi de John Maynard Keynes per denunciar que quan un país cerca guanyar competitivitat de forma unilateral mitjançant devaluacions, *dumping social*, o mitjançant retalls de salaris reals no tan sols provoca una depressió en els seus mercats locals, sinó que també l'exporta als seus clients externs, fet que determina a la llarga una situació depressiva d'àmbit internacional. Així, l'informe denuncia que Alemanya ha retallat els seus salaris reals un 9% des de l'any 2000, i això li ha permès guanyar competitivitat a costa de la resta de països de la UE. L'única economia perifèrica europea que ha seguit Alemanya és Espanya, amb una caiguda dels salaris reals del 7%, mentre que la resta d'economies perifèriques els han augmentat.

12. Observau que el dèficit públic dels Estats Units ha arribat al -12,5% el 2009 i es preveu un -11% per al 2010, sense que hagi rebut cap atac especulatiu ni cap amenaça per part de cap agència de ràting en tenir assegurat el govern el finançament directe del deute públic per part de la Reserva Federal.

13. Uns dels ajustos més significatius dins el conjunt d'economies desenvolupades juntament amb Irlanda (-5,7%) i Espanya (-3,2%) si aquests es valoren en relació amb les seves monedes nacionals i no prenen com a referència el dòlar.

ten un creixement mundial per al 2010 i 2011 del 4,25% (després de la contracció del 2009), amb un creixement menor per a les economies avançades del 2,25% i del 3% per al mateix bienni (després de caure un -3% de mitjana el 2009), i major creixement per part de les economies emergents i en desenvolupament del 6,25% els dos anys (mentre que el 2009 varen créixer un 2,25%).

Les previsions de primavera de l'OCDE sobretot milloren les previsions de la recuperació de l'activitat del comerç mundial per al bienni 2010-2011 respecte de les de l'FMI i la CE. També és interessant destacar que l'OCDE estima una pèrdua del 3% en el creixement potencial dels propers anys (2010-2017). (Vegeu gràfic AI-7.)

Des d'una perspectiva a més llarg termini, i prenent com a referència l'economia dels Estats Units, la tendència del creixement econòmic no presenta cap de les formes tradicionals (V, U o L), sinó la d'una arrel quadrada amb la V truncada a la meitat. (Vegeu el gràfic AI-8.)

A curt termini, la principal preocupació de l'FMI se centra en els riscos derivats de l'augment del deute públic en les economies avançades,¹⁴ especialment en els països perifèrics de la zona euro, mentre que en l'àmbit més general la principal inquietud és que el marge de maniobra de la política econòmica en moltes economies avançades ja es troba en gran manera esgotat o és molt més limitat, fet que exposa les fràgils recuperacions d'aquestes economies avançades a nous *shocks* per falta de demanda i de nous estímuls fiscals.¹⁵ Aquesta fràgil situació financera és la que ha incentivat els atacs especulatius creixents en els mercats financers internacionals.

En el cas de la UE, els atacs especulatius contra el deute sobirà de Grècia varen provocar un primer paquet de mesures d'ajut europeu concertat amb l'FMI per valor de 110.000 milions d'euros.¹⁶ En contrapartida, el Govern grec es comprometia a reduir en 30.000 milions d'euros la despesa pública en els propers tres anys, la qual cosa suposarà contraure el PIB un -4% el 2010 i un -2,6% el 2011 per veure si aquest pot repuntar el 2012.¹⁷

14. Segons l'informe sobre el cost de la crisi financera elaborat pe l'FMI per a la reunió del G-20 de Toronto, es calcula que en els països avançats els fons disponibles per a ajuts directes del Govern a les institucions financeres han representat el 6,2% del PIB. D'aquests fons disponibles, finalment només s'han utilitzat, per una millora de la confiança del mercat i pel cobrament de comissions, un 2,7% del PIB, és a dir, uns 862.000 milions d'euros. Per sobre d'aquest percentatge s'hi troben els països que més directament han patit la crisi financera: el Regne Unit (5,4%), Alemanya (4,8%) i els Estats Units (3,6%).

15. Sobre la potència dels estímuls fiscals aplicats per les economies avançades, especialment en el cas dels Estats Units i d'Espanya, vegeu la *Memòria del CES 2008 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears*, p. 13-17.

16. L'ajut europeu és de 80.000 milions d'euros, aprovat el 2 de maig de 2010.

17. El programa d'ajust imposat per l'FMI i la UE porten a Grècia a retallar el deute públic al 2,6% el 2014, reduir els salaris públics en un 16% i congelar posteriorment els sous els tres propers anys, retallar les pensions, que perduran les dues pagues extres per imports superiors a 2.500 euros i la resta seran congelades en els tres propers anys. Igualment es reduiran les pensions futures amb l'augment de l'edat de jubilació (Grècia presenta una edat real de jubilació superior a la d'Alemanya, però inferior a la mitjana europea i a la mitjana espanyola) i s'augmentarà fins al 2015 el nombre d'anys cotitzats de 37 a 40 anys per poder rebre el 100% de la pensió. En termes de reforma administrativa, es reduiran els ajuntaments de 1.300 a 340. En política fiscal, s'augmentarà la pressió fiscal fins a un 23% per a l'IVA, un 10% per als impostos especials sobre el tabac, l'alcohol i els combustibles i també els impostos sobre les empreses amb grans beneficis, els productes de luxe i les construccions il·legals. Es preveu la privatització i la venda d'empreses públiques, la reforma laboral per eliminar la prohibició d'acomiarar més d'un 2% de la plantilla en un mes i es rebaixaran les indemnitzacions. En relació amb la banca, l'Estat injectarà 17.000 milions d'euros i el BCE acceptarà deute grec encara que aquest estigui qualificat com a «bons porqueria».

La pròpia duresa del pla d'ajust a Grècia, que suposa una caiguda dràstica del seu creixement econòmic en els propers tres anys, va ser interpretada de forma molt negativa pels mercats, i la setmana del 3 al 7 de maig els atacs especulatiu i la consegüent estampida d'inversors que sortien de la zona euro per refugiar-se a l'àrea dòlar varen provocar una ensulsiada de les borses europees i de l'euro i un augment descontrolat de les primes de risc país, fet que va provocar una veritable situació d'alarma a la UE que ha exigint la definició d'un veritable pla de xoc.¹⁸

El cap de setmana del 7 al 9 de maig, el pla de xoc orquestrat per la UE, amb el nom de Mecanisme Europeu d'Estabilització, ha suposat, a pesar de les seves limitacions, un avanç enorme en la vertebració d'una veritable política econòmica de la zona euro, on per primera vegada s'han conjuntat tot un seguit de mesures d'abast monetari i fiscal per al conjunt de la zona euro que s'han considerat històriques. Entre les més importants cal destacar un fons de 750.000 milions d'euros per donar estabilitat a l'euro. Aquest acord es complementa amb la decisió del BCE de comprar deute públic per mitjà dels bancs centrals de cada país de la zona euro, fet que suposa la primera pedra

del futur Tresor Europeu. La contrapartida del pla de xoc ha estat l'exigència d'accelerar les polítiques de control del dèficit públic per part dels països perifèrics de la zona euro, cas d'Espanya,¹⁹ on el pla d'austeritat aprovat pel Govern espanyol recorda el pla d'ajust imposat per l'FMI i la UE a Grècia.²⁰ Al mateix temps, la UE treballa per aprovar un paquet de mesures destinades a reforçar la coordinació de la política econòmica mitjançant la possibilitat de corregir els projectes pressupostaris abans que siguin aprovats pels parlaments nacionals i la intenció d'obrir expedients sancionadors als països que no controlin els excessos de deute públic.

En una perspectiva a més llarg termini, també s'han estudiat altres propostes per acabar de completar la zona euro com una unió econòmica. Entre les més significatives es poden citar: un fons monetari europeu (FME) a imatge i semblança de l'FMI per a la zona euro; un tresor europeu o una agència europea del deute, que emetria deute públic europeu garantit pel BCE per crear un mercat de dimensió més gran i que podria desenvolupar una política pressupostària anticíclica com ho fan els Estats Units, però que ara ja no poden fer els estats nacionals europeus; una agència

18. En declaracions del president del Banc Central Europeu entre dijous 6 i divendres 7 de maig, els mercats financers internacionals s'havien tornat a «assecar».

19. Els estats membres que a part de Grècia i Espanya han adoptat mesures contra el dèficit excessiu són: Bèlgica, la República Txeca, Alemanya, Irlanda, França, Itàlia, els Països Baixos, Àustria, Portugal, Eslovènia, Eslovàquia i el Regne Unit. (Vegeu: http://ec.europa.eu/economy_finance/sgp/deficit/countries/index_en.htm.)

20. Les principals mesures del pla són: la reducció del sou del personal públic en un 5% de mitjana per al 2010 i la congelació el 2011 i del 15% per als membres del Govern; congelar les pensions per al 2011; eliminar el règim transitori per a la jubilació parcial; eliminar el xec nadó a partir del 2011; adequar el nombre d'unitats en les receptes dels medicaments; reduir 6.045 milions d'euros en la inversió pública; eliminar la retroactivitat en les sol·licituds per a la dependència, i reduir 600 milions d'euros en l'ajut oficial al desenvolupament per al bienni 2010-2011. S'ha de recordar, a més a més, l'increment de l'IVA, ja aprovat anteriorment, que va entrar en vigor a partir del mes de juliol del 2010; la reforma laboral; la reforma del mercat de serveis bancaris; la reforma de les pensions en procés de discussió en el Pacte de Toledo, i la Llei d'economia sostenible d'impuls cap a un nou model productiu.

pública de qualificació europea (APQE), lligada al BCE i la resta de bancs nacionals europeus, per acabar amb el monopoli de les agències de qualificació o ràting dels Estats Units que estan en mans dels grans grups especuladors internacionals; una directiva europea per controlar els fons d'alt risc o hedge funds (COM (2009) 207 final), ja que a Europa mouen més de 2 bilions d'euros, la qual cosa representa més del 50% del moviment de capitals dins la UE, que va ser ajornada la seva discussió per l'Ecofin fins després de les eleccions britàniques del passat 9 de maig. L'Ecofin de 18 de maig de 2010 ha reprès el tema i ha acordat imposar transparència a les operacions especulatives d'aquests fons d'alt risc en tot allò relatiu als nivells de liquiditat i de risc assumit. Aquesta proposta haurà de ser consensuada amb la proposta del Parlament, que estén la informació requerida als nivells de palanquejament i sobre el domicili real dels fons en el cas dels «fons de fons»; aprovar un mecanisme de supervisió europea per tal d'evitar futurs riscos sistèmics sota el control micro (per la banca, assegurances i mercats) per part del Sistema Europeu de Supervisors Financers (SESF), i sota el control macro (per tal de detectar a temps la formació de possibles bombolles especulatives) per part del Consell Europeu de Risc Sistèmic (CERS), proposades que ja es troben formulades al COM (2009) 252 final i que es troben pendents d'aprovació per part del Parlament Europeu, que exigeix més rigor i precisió en els mecanismes de control.

En relació amb les polítiques necessàries per sustentar i enfortir la feble recuperació econòmica internacional de les economies avançades, l'FMI advoca per implementar

en la seva totalitat l'estímul fiscal planificat per al 2010, excepte en el cas de les economies que s'enfronten a augments profunds de les seves primes de risc, que hauran d'iniciar la fase de consolidació fiscal. Pel que fa a la inflació, atès que encara es mantenen baixos els nivells d'utilització dels equips productius, no es preveu de moment cap repunt d'expectatives a l'alça en els preus, la qual cosa pot permetre que es continuï mantenint una política monetària acomodaticia. Una altra prioritat és el sanejament i la reforma del sector financer, tot i que el *Global Financial Stability* del mes d'abril ha reduït les estimacions per rebaixes comptables i per provisions de préstecs bancaris per al període 2007-2010 de 2,8 bilions de dòlars a 2,3 bilions de dòlars, dels quals 2/3 ja havien estat reconeguts a final del 2009. No es pot oblidar tampoc el foment de polítiques per crear ocupació i formació dels desocupats, així com el reequilibri de la demanda mundial i dels tipus de canvi, a fi d'incentivar la demanda interna en els països netament exportadors i les exportacions en els països que presenten dèficits exteriors excessius.

Amb relació a la reforma de l'arquitectura del sistema financer internacional, cal destacar la reflexió engegada per l'FMI en els seus documents de treball (*Staff position note*). Destaca la nota de 12 de febrer de 2010, que sota el títol *Rethinking macroeconomic policy*, està signada pel seu economista en cap, Olivier Blanchard, juntament amb Giovanni Dell'Ariccia i Paolo Mauro, i que exposa una crítica a l'excés de confiança en la política monetària en detriment de la política fiscal, així com la necessitat de flexibilitzar l'objectiu de la taxa d'inflació d'un 2% al 4%, amb la finalitat

de disposar d'un marge més gran de maniobra en la gestió dels tipus d'interès d'intervenció en situacions de crisis econòmiques greus.²¹ En aquesta línia, també cal destacar l'informe de l'FMI *Una justa y sustancial contribución del sector financiero*, que és la reflexió que l'FMI ha aportat a la cimera de juny del G20 a Toronto, en què destaca la proposta que el sistema financer internacional contribueixi a l'estabilitat financera per mitjà de l'aplicació d'un impost sobre els passius de totes les institucions financeres²² que serviria per constituir un fons especial de rescat que es podria utilitzar per fer front a futures crisis financeres internacionals i evitar així que aquest tipus de crisi recaigui sobre els pressuposts públics i, finalment, sobre les esquenes dels ciutadans. També proposa una taxa sobre activitats financeres que s'aplicaria sobre els beneficis i remuneracions sobre *bonus*.

La cimera del G20 que es va dur a terme el 26 i el 27 de juny a Toronto (Canadà) no va posar en qüestió tant la necessitat de retallar la despesa pública, que s'ha descontrolat per l'efecte de la crisi econòmica internacional, com el ritme de la retirada dels estímuls fiscals implementats per salvar l'economia global de caure en una gran recessió. En aquesta qüestió, la solució de compromís ha estat acordar una reducció del dèficit públic a la meitat el 2013 i estabilit-

zar el deute, iniciant-ne la cancel·lació, el 2016. Aquest acord és molt més lax que el que ha fixat la UE, que ha determinat reduir el dèficit a la quarta part i estabilitzar el deute el 2013. I en relació amb la necessària reforma financera no hi ha hagut consens i els principals acords s'han posposat per a la propera cimera de 11 i 12 de novembre a Seül, que tractarà sobre el nou sistema de regulació financera (sistema Basilea III), que planteja reforçar els mecanismes de supervisió i els requisits de capital.

1.2

ELS ESTATS UNITS

Els efectes de la crisi s'han deixat notar en les principals dades macroeconòmiques de l'economia dels Estats Units: contracció del PIB amb una caiguda estimada per al conjunt de l'any 2009 del -2,4%. Aquesta disminució s'explica no tant per la lleugera contracció de la demanda final del consum privat (-0,6%), com per la forta contracció de la inversió (-14,8%) i de les exportacions de béns i serveis (-9,7%).

El fet que hagi tingut menys activitat econòmica li ha permès reduir el seu dèficit per compte corrent en 1,9 punts fins a situar-se

21. La reflexió és interessant perquè obligaria a repensar la regla fixa del Pacte d'Estabilitat Europeu i adequar-lo a la situació de la crisi actual, la més greu des de l'any 1929, i a flexibilitzar-ne els criteris, ja que es podria considerar que, per la situació actual de crisis econòmica sistèmica, aquests criteris, aprovats pel Tractat de Maastricht, que va entrar en vigor l'1 de novembre de 1993, són massa restrictius. Així, la prioritat financera per part dels mercats per rescabalar els seus préstecs donaria pas a la prioritat econòmica de donar més temps a l'economia real per consolidar la fase de recuperació i evitar així el risc de recaure en una segona fase de la crisi, que seria més aguda que la viscuda al llarg de l'any 2009 i sense possibilitat, ara, d'afrontar-la a partir d'un nou xoc d'inversions públiques, talment com ja va passar els anys trenta del segle passat. Pensau que els nivells d'endeutament dels EUA són ara tan elevats com a final de la Segona Guerra Mundial, i que es va tardar trenta anys a amortitzar-los, sense que això hagi suposat cap entrebanc en aquells anys de creixement.

22. Els dipòsits assegurats i el capital propi estarien exempts amb l'objectiu de desincentivar el palanquejament excessiu.

en el -3% del seu PIB, però la crisi econòmica ha fet créixer el seu dèficit públic fins a un -11% (4,6 punts més que el 2008) i també el seu endeutament públic, que passa d'un 70,7% el 2008 a un 84% el 2009, amb una projecció del 102,5% per a l'any 2011, sense que això provoqui tensions inflacionistes (presenta un IPC negatiu del -0,4% i estabilitat de preus prevista per al bienni 2010-2011), per la feblesa de la demanda final, ja que la taxa d'atur es mantindrà encara elevada per sobre del 9,5%.

1.3.

LA UNIÓ EUROPEA (ZONA EURO)

Els efectes de la crisi també s'han deixat notar en les principals dades macroeconòmiques de l'economia de la zona euro: contracció del PIB amb una caiguda estimada per al conjunt de l'any 2009 del -4,1%. Aquesta disminució s'explica per la contracció de la demanda final del consum privat (-3,4%), de la inversió (-10,8%) i de les exportacions de béns i serveis (-13%).

El seu dèficit per compte corrent disminueix en 0,3 punts fins a situar-se en el -0,6% del seu PIB. El dèficit públic també augmenta fins a un -6,3% (4,3 punts més que el 2008) i l'endeutament públic arriba al 78,7% (9,3 punts més que el 2008 amb una projecció del 88,5% el 2011). Igual que els Estats Units, la zona euro presenta una taxa negativa de preus (IPC del -0,1%), per la feblesa de la demanda interna, que arrastra una previsió de taxa d'atur per als propers dos anys superior al 10%.

1.4

EL JAPÓ

Les principals dades macroeconòmiques de l'economia japonesa també reflecteixen els efectes de la crisi econòmica: contracció del PIB amb una caiguda per al conjunt de l'any 2009 del -5,2%. Aquesta disminució s'explica per la contracció de la demanda final del consum privat (-1%), de la inversió (-14,8%) i de les exportacions (-24,2%).

Com a única dada positiva, presenta un superàvit per compte corrent del 2,8% (0,4 punts menys respecte del 2008), però el seu dèficit públic augmenta en 4,9 punts fins a situar-se en un -6,9% i el seu endeutament públic arriba al 217,6% del PIB, amb una projecció del 234,1% el 2011. A l'igual que els Estats Units i la zona euro, també presenta una taxa negativa de preus (IPC del -2,2%) per la debilitat de la demanda interna, tot i presentar una taxa d'atur millor en comparació amb la resta d'economies avançades, ja que es preveu per sota del 5,5% al llarg del bienni 2010-2011.

1.5.

LA RESTA DEL MÓN

La Xina també ha notat el 2009 els efectes de la crisi econòmica per la contracció de les seves exportacions, que cauen el -10,3% (23,1 punts menys respecte de l'any anterior). Aquesta contracció de la demanda exterior va condicionar un creixement econòmic menor, amb una taxa del 8,7% (1 punt menys que l'any anterior). El

Govern ha intentat contrarestar aquesta menor activitat econòmica amb una despesa pública major que ha fet augmentar el dèficit públic fins a un -2,9% del PIB. Les previsions per al 2010 són ja de plena recuperació econòmica amb taxes de creixement del PIB per sobre del 10% i del 12,3% per a les exportacions.

L'Índia, igual que la Xina, ha patit un lleuger descens del creixement l'any 2009 amb una taxa del 5,7% (1,6 punts menys que l'any anterior), però a remolc de la recuperació del comerç mundial es preveu ja una forta recuperació per al bienni 2010-2011, amb taxes de creixement del PIB superiors al 8,5%.

Iberoamèrica també ha patit la crisi amb una caiguda de l'-1,8%, però s'espera ja una forta recuperació econòmica per a l'any 2010 amb un creixement previst del 4%, a remolc de la tirada dels mercats mundials i de la recuperació dels preus de l'energia i les matèries primeres, a més del manteniment de les remeses d'emigrants. Dins les grans economies de l'àrea, el Brasil (amb un 5,5%) i Mèxic (amb un 4,2%) superen el creixement mitjà previst.

Igualment, el creixement d'Àfrica s'ha vist condicionat per l'evolució del seu subcontinent més pobre, l'àrea subsahariana, amb creixement positiu del 2,1% però 3,4 punts inferior al de l'any passat. Les previsions per

al 2010 i el 2011 són de sensible recuperació de l'àrea subsahariana, amb taxes del 5,9% i 5,4% respectivament, gràcies a la recuperació dels preus de les exportacions de petroli i energia.

1.6

MERCATS DE TREBALL

Les polítiques econòmiques adoptades pels governs del G20 per respondre a la crisi varen crear prop de 21 milions d'ocupacions el 2009 i el 2010, segons l'estudi *Accelerar una recuperació amb altes cotes d'ocupació en els països del G20 a partir de l'experiència adquirida*, dut a terme per l'Oficina Internacional del Treball (OIT) per a la reunió de ministres del Treball i de l'Ocupació del G20 que va tenir lloc a Washington el 20 i 21 d'abril de 2010.²³

Aquest estudi assenyala que la desacceleració que el mercat de treball ha anat acumulant des del 2008 ha continuat essent alta en el primer trimestre de 2010, a pesar que l'economia internacional ha començat a recuperar-se. Altres factors addicionals són l'ocupació informal i la pobresa en algunes economies emergents i en desenvolupament, i un creixement en general feble dels salaris reals en tot tipus de països.²⁴

23. Les mesures discrecionals d'estímul fiscal poden haver creat o salvat 8 milions d'ocupacions el 2009, i 6,7 milions, el 2010. Els estabilitzadors automàtics, com per exemple subsidis d'atur o impostos, poden haver salvat o creat 6,2 milions d'ocupacions en els països del G20 el 2009. Per tant, prop de 21 milions d'ocupacions varen ser creades o salvades, la qual cosa equival a l'1 per cent del total d'ocupacions en el grup del G20.

24. En 15 dels països del G20 dels quals hi ha informació, es varen perdre més de 6 milions d'ocupacions en la indústria manufacturera, 2,8 milions en la construcció i 2,3 milions en el comerç majorista i minorista en els dos anys anteriors al tercer trimestre del 2009. Durant el mateix període, es va registrar un augment en l'atur en les àrees següents: serveis públics, educació, administració pública i salut. La pèrdua d'ocupacions ha estat més accentuada entre els homes que entre les dones en la majoria dels països. En els dos anys anteriors a la segona meitat del 2009, la taxa d'atur juvenil va augmentar en 12 dels 14 països del G20 dels quals hi ha informació.

L'informe també assenyala que el ritme al qual les dones i els homes que cerquen més i millors feines trobin una ocupació productiva dependrà de la solidesa de la recuperació, tant en termes de producció com d'ocupació, la qual cosa, al seu torn, dependrà del conjunt de polítiques que els països adoptin de manera individual i col·lectiva.

Com a conclusió, l'informe assenyala que l'anul·lació de les mesures d'estímul llançades el 2009 no hauria de produir-se de manera prematura, si bé reconeix la necessitat d'arribar a una consolidació en l'àmbit fiscal. En molts de països, el creixement continua essent fràgil, i la demanda del sector privat, feble. Les mesures que donen suport a l'ocupació i la protecció social haurien de mantenir-se fins que el creixement de l'ocupació arribi a un impuls més gran.

L'informe pren en compte els diferents contextos nacionals, analitza una sèrie de mesures de resposta a la crisi i destaca algunes lliçons pel que fa a com s'ha d'estimular la demanda laboral, estendre la protecció social i promoure l'ocupació i les qualificacions professionals. A partir d'aquestes lliçons, l'informe de l'OIT identifica sis desafiaments polítics per arribar a una recuperació sostenible de l'ocupació:

Prevenir una sortida prematura de les mesures d'estímul extraordinàries i, al mateix temps, reconèixer la necessitat d'una consolidació en l'àmbit fiscal.

Sostenir la recuperació i configurar un model per a una globalització inclusiva per mitjà d'una millor articulació entre l'o-

cupació, la protecció social i les polítiques macroeconòmiques, i construir un creixement equilibrat de l'economia mundial sobre la base del creixement de les economies nacionals.

Reconèixer la relació entre polítiques d'ocupació i protecció social, i analitzar els beneficis de l'aplicació d'un enfocament integral en el qual les iniciatives estiguin estructurades per aprofitar possibles sinergies.

Consolidar de manera gradual un mínim bàsic de protecció social en tots els països per donar suport a un desenvolupament econòmic i social més equilibrat.

Aprofitar al màxim les possibilitats que les ocupacions verdes i les tecnologies d'energia neta puguin generar per a l'ocupació sostenible i els beneficis ambientals.

Mantenir la coordinació de la política internacional.

Finalment, cal destacar que l'impacte de la crisi econòmica en l'atur ha estat menys pronunciat en la UE que en els Estats Units, com ho demostra el fet que la taxa d'atur dels Vint-i-set, encara que ha augmentat des del primer trimestre del 2008, ho ha fet en menor mesura que la del país nord-americà, segons Eurostat.

En el primer trimestre del 2010, la taxa d'atur en la UE era del 9,6%, per sota del 9,7% dels Estats Units. La taxa d'atur nord-americà va arribar al seu nivell més baix abans de la crisi durant el segon trimestre del 2007 (4,5%), mentre que va marcar el seu màxim en els tres últims

mesos del 2009 (10%). En el cas dels Vint-i-set, l'atur va començar a incrementar-se en el primer trimestre del 2008, quan estava en el 6,7%. Per tant, la diferència entre la taxa mínima/màxima per a la UE és de 2,9 punts, mentre que en els Estats Units ha estat de 5,2 punts.

Així mateix, l'evolució de l'atur per gènere i nivell educatiu durant la crisi ha seguit patrons similars en ambdues zones geogràfiques. Tant en la UE com en els Estats Units, l'atur femení ha crescut en menor

mesura que el masculí, mentre que els ciutadans amb un nivell educatiu més baix han sofert més els efectes de la crisi respecte d'aquells que varen cursar estudis superiors. Pel que fa a l'atur de llarga durada, continua essent més elevat que el de curta durada en ambdues zones, però ha augmentat en major mesura en els Estats Units, la qual cosa denota més solidesa competitiva i resistència a la crisi de les empreses europees que es reflecteix en unes millors dades d'estabilitat i de reinserció laboral.